

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908. Andra Kammaren. N:o 47.

Fredagen den 10 april.

Kl. 12 på dagen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 3 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *Alfred Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

angående inrättandet af en vattenfallsstyrelse m. m.;

angående försäljning af den Alnarps kungsgård underlydande lägenheten Fiskarlyckan;

angående försäljning af vissa områden från kronoegendomen $\frac{1}{2}$ mantal Kvistofta n:o 5 i Malmöhus län;

angående försäljning af vissa till indragna militiebostället Smältryd med underlydande i Alfsborgs län hörande lägenheter och områden;

angående försäljning af en till förra länsmansbostället Norrö n:o 1 Östergård i Östergötlands län hörande lägenhet;

angående försäljning af tre lägenheter från förra häradshöfdingbostället Åsum n:is 3 och 22 i Kristianstads län;

angående inrättande af en veterinär-bakteriologisk anstalt;

med förslag till lag angående vård af enskildes skogar inom Gottlands län;

angående anslag till uppförande af tuberkolossjukvårdanstalter m. m.;

med förslag till lag, innefattande tillägg till 162 § i lagen den 24 juli 1903 om försäkringsrörelse; och

angående ändrad lydelse af § 27 mom. 1. värnpliktslagen.

Dessa propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 3.

Föredrogos hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

angående upplåtelse till landtförsvaret af en del utaf kungsladugården Vall;

angående lönereglering för flottans pensionskassas tjänstemän och vaktmästare; samt

angående reglering af löneförhållandena m. m. vid kammarrätten.

Till lagutskottet blef hänvisad Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag.

Till bevillningsutskottet remitterades Kungl. Maj:ts propositioner:

med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa och tulltaxeunderrättelser;

med förslag till förordning angående stämpelafgiften;

med förslag till förordning angående en särskild stämpelafgift vid köp och byte af fondpapper; och

angående vissa ändringar i gällande förordning angående en särskild stämpelafgift för försäljning af punsch, arrak och rom.

Vidare hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

angående anvisande af ett anslag å extra stat till förstärkande af arbetskrafterna inom statskontoret; samt

med förslag till förordning angående ändrad ordning för utbetalning af indelningsersättning m. m.

Remiss af en proposition.

Vid föredragning härefter af Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter begärdes ordet af:

Herr Berg i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Med den utförlighet, som föreliggande kungl. proposition äger, och med de många svåra och invecklade frågor, som den rör, är det gifvet, att man icke under de få nattliga timmar, man haft till sitt förfogande för genomläsning af propositionen, kunnat grundligt göra sig hemmastadd därmed och bilda sig en säker uppfattning om dess innehåll i alla stycken. Icke desto mindre har jag tillåtit mig att vid denna propositions remitterande till statsutskottet begära ordet för några reflexioner rörande det förslag

till understödjande af så kallade kommunala mellanskolor, som vid läsningen af propositionen i främsta rummet ådrager sig uppmärksamheten. *Remiss af en proposition.*
(Forts.)

För något mer än tio år sedan var det en kamrat här i kammaren, som till mig yttrade, att tanken på folkskolan såsom bottenskola kunde anses vara död och begrafven, så att den idén lönade det sig aldrig mera att tala om. Så till vida hade han rätt, som detta nog var det allmänna föreställningssättet då och under de närmast följande åren, icke minst kanske inom riksdagskretsar. Men det är vissa idéer, som hafva den inre arten, att de lefva, äfven om man aldrig så mycket försöker att slå ihjäl dem, på det att de må bli ännu dödare, såsom det hette häromdagen i en af Riksdagens kamrar; och till den sortens idéer hör denna idé om folkskolan såsom bottenskola. Något mera slående bevis på att det förhåller sig så, kan ju ej gifvas, än att vi i dag se denna idé stå lifslevande upp för våra ögon i den här föreliggande regeringspropositionen, enhälligt tillstyrkt af samtliga medlemmar af regeringen och, märk väl, därtill af en konservativ regering.

Jag kan gärna bekänna, att under den långa tid, som denna proposition varit bebådad, jag afvaktat den med en viss reserverad hållning. Jag vill därför genast säga, att det helhetsintryck, som jag erhållit utaf förslaget om upprättande af kommunala mellanskolor och utaf departementschefens motivering för detta förslag, hvilken finnes återgifven här uti propositionen på sidorna 122—131, varit för mig en angenäm öfverraskning. I fråga om det sätt, hvarpå grundsatsen »folkskolan såsom bottenskola» bör hos oss genomföras, kan jag nämligen i allt väsentligt ansluta mig till den af departementschefen här uttalade meningen.

I likhet med honom hyser jag den uppfattningen, hvilken jag också upprepade gånger har uttalat, att man vid sträfvandet att komma denna grundsats till heders hos oss icke bör i första hand rikta sig mot den nuvarande organisationen af våra allmänna läroverk. Särskildt efter de beslut härom, som fattades vid 1904 års riksdag, böra läroverken lämnas tid att utveckla sig i fred och ro på den grund, som då lades, utan att oroas af upprepade förslag om indragning af den ena eller andra klassen och därmed i samband stående omstöpningar af läroverkens undervisningsplan i ett eller annat afseende. Men så mycket mera bestämdt måste man emellertid då fordra, att den ungdom, som icke är i tillfälle att gå läroverksvägen, utan är hänvisad till folkskolevägen, icke blir afstängd ifrån vidare fortkomst uti bildningshänseende.

Det finnes en mängd orter, där det gör sig gällande ett mycket starkt behof af att bereda möjligheter för de lärjungar, som genomgått den egentliga folkskolan, att erhålla en fortsatt skolbildning, som går utöfver omfånget af den egentliga folk-

Remiss af en proposition.
(Forts.) skoleverksamheten. Departementschefen har också på det kraftigaste vitsordat detta behof och uttalat sitt gillande af de öfverbyggnader på folkskolan, som kommit till stånd i vissa större städer, och som hafva till syfte att låta folkskolans mera begåfvade lärjungar fortsätta sina studier till realskoleexamen. Han vill också — det framgår af hans yttrande på sidan 123 — att dessa öfverbyggnader skola af staten understödjas; och för att göra deras verksamhet mera allmänt gagnande och undanröja ytterligare hinder för deras uppkomst och användning, förklarar han, att han vill taga under ompröfning, huruvida ej realskoleexamen må kunna afläggas med endast ett främmande språk — såsom man torde erinra sig, ett från folkskolehåll ofta och med styrka framhållet önskemål.

Departementschefen anser vidare, att öfverbyggnader enligt detta förslag böra förekomma icke endast i de större städerna, utan äfven på mindre orter, och allt detta under den uttryckliga förutsättningen, att vederbörande samhällen sörjt för tillfredsställande anordningar vid det egentliga folkskoleväsendet. Den bärande idén i det här framlagda förslaget om så kallade kommunala mellanskolor är, säger departementschefen å sidan 129, »den, att de ifrågavarande samhällenas ekonomiska resurser icke skulle splittras på två parallellt med hvarandra löpande skolformer, utan samlas på en enda läroanstalt. Bättre än en klen utrustad samskola», yttrar han, »delvis jämnlöpande med en klen utrustad folkskola, är enligt min mening en väl utrustad mellanskola, byggd på en god folkskola». Det är denna uppfattning om bästa sättet att under nuvarande omständigheter i vårt land förverkliga idén om folkskolan såsom bottenkola, som ledt honom till framläggande af det förslag om kommunala mellanskolor, hvars grunder finnas angifna här i propositionen å sidorna 2 och 3.

För den, som har följt vår skolfrågas utveckling, särskildt här inom Riksdagen, torde det vara bekant, att, när departementschefen framlagt detta förslag, han därmed endast upptagit ett förslag, som Andra Kammaren för sin del redan har gillat. Vid 1892 års riksdag väckte jag tillsammans med herr Hammarlund en motion om upprättande af kommunala mellanskolor enligt vissa angifna grunder, hvilka i allt hufvudsakligt öfverensstämma med de nu här föreslagna. Den motionen upprepades vid den följande riksdagen år 1893, och den lyckades då vinna förord af statsutskottet och att blifva godkänd af Andra Kammaren. I den af oss väckta motionen, hvilken, som sagdt, godkändes af statsutskottet och Andra Kammaren, fanns det emellertid bland de hufvudgrunder, som uppställts för de ifrågasatta kommunalskolorna, en, som man tyvärr icke återfinner i den nu föreliggande kungl. propositionen. Denna punkt lydde sålunda: »undervisningen bör vara afgiftsfri». Äfven den punkten godkändes af statsutskottet och Andra Kam-

maren, dock med det tillägget, att »barn från annat distrikt än det, där skolan vore belägen, möjligen borde äga tillträde till skolan mot erläggande af någon mindre afgift». I den nu föreliggande propositionen har motsvarande punkt, som här siffran 8 och återfinnes å sidan 2, följande lydelse: »Därest terminsafgifter upptagas af lärjungarna, äger Kungl. Maj:t bestämma, om och i hvilken omfattning befrielse från eller nedsättning i sådana afgifter skall äga rum»; och i motiveringen för denna punkt, hvilken återfinnes å sidan 142, uttalar departementschefen såsom allmän grundsats, att »det bör stå kommunen fritt att af lärjungarna upptaga terminsafgifter».

Jag kan emellertid icke annat än vidhålla den af mig förut uttalade och då af denna kammare gillade meningen i detta afseende. Skola nämligen dessa kommunala mellanskolor blifva en verklig öfverbyggnad på folkskolorna och uppfylla ändamålet att bereda tillfälle till fortsatt utbildning åt de studiebegäfvade inom samhällets lägre klasser, så måste de vara afgiftsfria. De, som arbeta inom folkskolan, hafva allmänt kommit till den uppfattningen, att där finnes en stor mängd af särskildt studiebegäfvade barn, som man snarare borde bereda tillfälle till studie-stipendier för att möjliggöra deras utbildning, än man skulle af dem utkräfvat någon sorts terminsafgift. Fordringar för inträde i skolor af detta slag böra vara endast begåfning, uppförande, flit och kunskaper; och detta uteslutande, icke därutöfver eller därjämte något i fråga om föräldrarnes ekonomiska omständigheter. Det bör enligt min mening icke vara tal om helbetalande eller halfbetalande elever, om hela eller halfva friplatser eller om något sådant. Förtjänsten och graden af förtjänst bör vara den enda omständighet, som bör komma i betraktande, när det gäller att bestämma, huruvida barn böra få inträde eller icke inträde i dessa kommunala mellanskolor. Sker icke så, går denna skola alldeles miste om sin karaktär af allmän folkbildningsanstalt; och den blir, naturligtvis mot regeringens afsikt, oundvikligen präglad med stämpeln att vara en sorts kast- eller klass-skola. Detta är så mycket mera att befara, om, såsom här föreslagits, dessa kommunala mellanskolor icke skulle kunna få statsunderstöd i annat fall, än att de hade begynt såsom en dylik klassanstalt. Såsom man finner af yttrandet öfverst på sidan 129 i den kungl. propositionen, skulle det nämligen stadgas, »att en nyinrättad skola under minst tre år måste underhållas af kommunen eller enskilda donatorer». För att kunna existera under dessa tre år, innan den kan erhålla statsunderstöd, är det väl ytterst sannolikt, att en sådan skola måste inrätta sig på att upptaga terminsafgifter; och det är väl föga sannolikt, att, om den har lefvat på dessa grunder under tre år, den i och med detsamma som den finge statsunderstöd skulle afstå från dylika afgifter. Det är sålunda enligt min mening ytterst ringa utsikt

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Remiss af en proposition. för att dessa skolor skola blifva afgiftsfria, ifall detta icke bestämdt föreskrifves.

(Forts.)

Det finnes i denna utförliga och rikhaltiga proposition åtskilliga andra punkter, som skulle förtjäna att noga betänkas och som jag därför värdsamt vill anbefalla till statsutskottets nogsamma öfvervägande. Förslaget hvilat enligt min mening på stora och sunda principer, det innebär ett mycket värdefullt och mycket glädjande uppslag; och på samma gång jag anhåller att få uttala mitt erkännande till regeringen och i första rummet till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för detta uppslag, vågar jag värdsamt hemställa till statsutskottet att se till, att förslaget, när det har genomgått dess pröfning, icke kommer att innehålla någonting, som, i likhet med den punkt som jag nu här berört, kan komma att göra det goda, som förslaget innehåller, till stor del om intet.

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! När för några dagar sedan en blänkare om denna proposition syntes i pressen, framställdes det, såsom om ett förslag om folkskolan som botten-skola skulle vara att förvänta från regeringens sida. Det är därför helt naturligt, att jag såsom entusiastisk anhängare till denna idé med allra största intresse ägnat — jag höll på att säga — hela natten åt studiet af detta aktstycke för att kunna i någon mån bilda mig ett omdöme om detsamma. Liksom den föregående talaren är jag ej färdig med mitt omdöme om alla detaljerna i denna digra proposition. Jag har emellertid, innan ännu högerpressen hunnit fastslå dogmen om att högerregeringen framlagt ett ofelbart förslag att genomföra det gamla demokratiska och folkliga programmet om folkskolan som botten-skola velat förbehålla mig fri och öppen talan i fortsättningen genom att redan vid remissen af denna proposition framlägga några synpunkter, särskildt angående de föreslagna *kommunala mellanskolorna*. Jag ber, att likasom den föregående högt ärade talaren få börja med ett varmt erkännande åt herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Jag har så mycket större anledning till detta, som jag tagit noggrann kännedom om läroverksöfverstyrelsens förslag i denna fråga. När jag läste igenom denna myndighets förslag till bestämmelser angående statsunderstöd åt enskilda skolor, dagteknadt den 14 november 1907, fick jag en känsla af beklämning. Hvar och en, som vill studera igenom detta aktstycke, skall gifva mig rätt, när jag säger, att ett för vårt lands folkskolor mera fördärfeligt förslag hart när aldrig framkommit. Här predikas visserligen icke det öppna krig mot folkskolan, som en känd läroverksman i Småland gjort sig till språkrör för. Nej, läroverksöfverstyrelsen har velat anvisa den mindre uppseendeväckande men mera effektiva vägen att så småningom *strypa folkskolans utveckling* genom att fråndraga

densamma det verksamma understöd från någorlunda burgna samhällsklassers sida, som garanteras genom deras barns undervisning i folkskolan. För de folkskolevänner, som se en väg för folkskolans emancipation i dessa läroanstalters förläggande under öfverstyrelsen för de allmänna läroverken, bör detta nu omordade förslag kunna komma att utgöra en hälsosam varning.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Herr statsrådet Hammarskjöld har på flertalet vitala punkter underkänt öfverstyrelsens förslag, och jag är honom härför tacksam. Jag tror ock, att detta tack bör till stor del tillkomma denna kammare, som vid olika tillfällen ådagalagt sin obenägenhet att slå in på liknande vägar som de nu af läroverksöfverstyrelsen anvisade.

Jag vill emellertid yttra några ord om de kommunala mellanskolorna, därvid sökande att suppleta den föregående ärade talaren. Mig synes Kungl. Maj:ts förslag om kommunala mellanskolor något konturlöst. Jag har vid läsningen af detsamma ej kunnat få en fullt klar bild af den skolororganisation, som här föreslås till införande. Detta gäller t. ex. frågan om lärareförhållanden och lärarekompetens, i hvilka hänseenden man ej blir riktigt på det klara med förslaget's innebörd. Det synes mig äfven något obestämdt beträffande den examensbefogenhet, som skulle tillkomma dessa skolor. Statsrådet uttalar sina sympatier för, att realskoleexamen skulle få afläggas inom desamma med endast ett främmande språk; men därom finnes intet positivt uttalande i förslaget. Det är också med afseende på denna kommunala mellanskolas ställning till folkskolans öfverbyggnader, som jag funnit förslaget litet betänkligt. Jag tager ett exempel från den stad, jag själf representerar. Vi ha, som bekant, i Malmö en folkskola, som i sitt slag är enastående i hela landet och som är omnämnd här i motiveringen till den kungliga propositionen. Vi ha där på den egentliga folkskolan en fyraårig öfverbyggnad med folkskollärare som lärare. Denna folkskola har fört flertalet af sina elever i högsta klassen fram till realskoleexamen, hvilken de fått aflägga som privatister. Jag kan gärna tillägga inom parantes, att detta — såsom ju i allmänhet är fallet i fråga om privatister — i hög grad försvårar våra borgarskoleelevers möjlighet att aflägga denna examen. Ty när de skola gå upp i examen som privatister äro de underkastade mycket strängare och kanske mera på slumpen beroende pröfning än den, som läroverkens egna examinander få genomgå. Hvilken ställning skall en sådan skola få i det nya systemet?

Jag kan ej heller undertrycka en känsla af, att de högre folkskolorna, där de finnas inrättade, kunna komma att högst betydligt lida genom de kommunala mellanskolornas uppkomst. Jag skulle kunna anföra ett exempel härför från ett grannsamhälle till Malmö, nämligen Arlöf eller rättare Burlöfs socken. Denna församling är nu på väg att upprätta en högre folkskola.

Remiss af en proposition. Gifvetvis skulle denna skola komma att duka under, om detta förslag antoges, för så vidt icke äfven de högre folkskolorna tillförsäkras statsanslag till flera årsklasser och utrustas med examensbefogenhet.
(Forts.)

Slutligen kan jag ej underlåta att framhålla ännu en synpunkt, nämligen den, att Kungl. Maj:t här föreslår, att dessa kommunala mellanskolor skola »stå under öfverinseende af öfverstyrelsen för rikets läroverk samt vara underkastade den kontroll och de bestämmelser i öfrigt, som Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva». Om vi skola omsätta det i den kungliga propositionen innefattade förslaget i verkligheten, så skulle, om vi nu hålla oss till en sådan skola som vår i Malmö, det egendomliga förhållandet inträffa, att denna skola skulle komma att i vissa hänseenden stå under Malmö stads skolråd, domkapitlet och folkskolebyrån inom ecklesiastikdepartementet, men i andra hänseenden under läroverksöfverstyrelsens öfverinseende. Jag kan ej finna annat än att sådana anordningar kunna leda till förvecklingar.

Med hvad jag här sagt, har jag ej velat fullt så positivt som den föregående ärade talaren ansluta mig till det föreliggande förslaget, men det vare långt ifrån, att jag öfver detsamma vill uttala på något sätt en förkastelse, ty det innehåller många goda uppslag. Det bygger, såsom den föregående talaren yttrade, väsentligt på goda och sunda principer och förtjänar därför, enligt min mening, att af Riksdagen vinna bifall, för så vidt nämligen vissa ändringar företagas i detsamma. Dit räknar jag i främsta rummet förbud mot upptagande af terminsafgifter. Jag skall ej inlåta mig närmare på den frågan efter hvad som därom yttrats af den föregående ärade talaren. Men det är klart, att skola icke dessa skolor fullständigt förlora sin karaktär af skolor för äfven de fattiga och mindre bemedlade samhällsklassernas barn så måste förbud utfärdas mot upptagande af terminsafgifter. Jag har anledning att tro, att framställningar komma att göras från enskilda riksdagsmän, som taga fasta på några af de synpunkter, som äro framhållna. Jag vill därför, herr talman, redan nu uttrycka en vördsam vädjan till statsutskottet att med välvilja upptaga de framställningar om bättre tillvaratagande af de bredare samhällslagrens intressen beträffande vårt undervisningsväsen, som torde komma under dess pröfning i samband med nu föreliggande proposition.

Herr Johansson i Jönköping: Herr talman! Jag skall ej ingå i något bedömande af de särskilda punkterna i föreliggande proposition. Men jag vill framhålla en enda synpunkt, som jag anser vara af stor vikt vid denna frågas bedömande, och det är, att ett verkligt behof föreligger att få den skolfråga löst, som har blifvit Riksdagen förelagd genom denna kungl. propo-

sition och särskildt genom förslaget om kommunala mellanskolor. Det är för oss alla bekant, att vi i vårt land ha ett rätt betydligt antal samhällen, sådana som köpingar, småstäder, municipalsamhällen m. fl., hvilka för närvarande icke hafva andra undervisningsanstalter än folkskolan, men där befolkningen har en liflig åstundan att få anstalter, som kunna ge deras barn en i någon mån högre bildning än den, folkskolan förmår lämna. Dessa samhällens kraf på att blifva bättre tillgodosedda i detta afseende har förut många gånger framburits här i Riksdagen. Riksdagen bör — efter min mening — låta sig angeläget vara att gå dessa kraf till mötes, ty de äro berättigade. I synnerhet då en proposition nu framlagts, hvilken, såvidt jag förstår, på ett bättre och mera naturligt sätt än något annat förslag, som i detta afseende förelegat, söker lösa omförmälda skolfråga, synes mig Riksdagen och särskildt Andra Kammaren böra upptaga detta förslag med välvilja. Det har verkligen fallit sig så, att folkskolans målsmän förut, då sådana förslag förelegat, nödgats ställa sig mindre sympatiska gentemot dem, emedan de gått ut på att realisera de omnämnda samhällenas önskemål på ett sätt, som syntes ej vara riktigt. Då, såsom de föregående talarne antydt, detta förslag däremot i mycket bygger just på de grundsatser, som förut från folkskolehåll förfäktats, och då det efter min mening i det hela innebär en riktig och tidsenlig lösning af frågan, vill jag för min del såsom representant för folkskolan uttala, att jag är lifligt intresserad af att denna fråga blir löst och att den blir löst i hufvudsak på det sätt, ecklesiastikministern denna gång föreslagit, naturligtvis med de förbättringar, som i fråga om detaljer kunna erfordras. Särskildt vill jag i det fallet ansluta mig till förslaget om att terminsafgifter helst ej böra upptagas. Jag ber att få erinra statsutskottets herrar ledamöter, att krafvet på en sådan undervisning, som här är i fråga, ofta framlagts i denna kammare, senast föregående år, och att det säkerligen kommer att upprepas oupphörligen, till dess det blir tillgodosedt. Jag dristar därför ock uttrycka den önskan, att statsutskottet vid sådant förhållande måtte gå till granskning af propositionen med den välvilja, som ifrågavarande bildningskraf från de mindre samhällena i vårt land verkligen förtjänar.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt att öfverlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning af densamma nu afgifna yttrandena till statsutskottet.

Slutligen hänvisades till statsutskottet jämväl Kungl. Maj:ts propositioner:

angående beredande af lånemedel till befrämjande af byggnadsverksamheten å statens egnahemsområde vid Trollhättan; och

angående afskrifning af byggnadskassornas i Uppsala, Skara och Kalmar stift skulder till riksgäldskontoret m. m.

§ 4.

Härefter föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet herr *O. W. Redelius'* motion, n:o 295.

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter lagutskottets utlåtanden n:is 51, 52 och 53.

§ 6.

Vidare blefvo hvart för sig föredragna lagutskottets utlåtanden:

n:o 46, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag dels angående ändrad lydelse af 21 och 26 §§ i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring samt till lag om ändrad lydelse af 8 § i lagen den 25 maj 1905 rörande afgäld från afsöndrad lägenhet;

n:o 47, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande ändring i lagen angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på afdelningar den 20 juni 1905;

n:o 48, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rikets vapen; och

n:o 50, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående öfvervakande af villkorligt dömda och villkorligt frigifna förbrytare m. m.

Hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls af kam-maren.

§ 7.

Till afgörande förelåg härefter Andra Kammarens tredje till-fälliga utskotts utlåtande, n:o 28, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sofplatser för tredje klas-sens passagerare å statens järnvägar.

Ang. sofplat-ser för tredje klassens pas-sagerare å statens järn-vägar.

I anledning af en utaf herr *E. Räf* väckt motion, n:o 92, hemställde utskottet, att Riksdagens Andra Kammare för sin del ville uti skrifvelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida det å statens järnvägar lämpligen kunde beredas resande i tredje klass tillfälle att emot skälig afgift erhålla sofplats för resor under nattetid, samt att Kungl. Maj:t därefter vidtog de åtgärder, till hvilka denna ut-redning kunde gifva anledning.

Efter föredragning af utskottets hemställan yttrade

Herr Rune: Herr talman! Det synes mig, som om en punkt i detta utlåtandes kläm skulle kräfva en rättelse. Det heter i klämmen:

»Att Riksdagens Andra Kammare för sin del ville i anledning af herr Räfs förevarande motion uti skrifvelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida det å statens järnvägar lämpligen kan beredas resande i tredje klass tillfälle att emot skälig afgift erhålla sofplats för resor under nattetid, samt att Kungl. Maj:t därefter vidtager de åtgärder, till hvilka denna utredning kan gifva anledning.»

Det är naturligtvis meningen, att den skall lyda så:

»Att Riksdagens Andra Kammare för sin del ville besluta, att Riksdagen i anledning af herr Räfs förevarande motion uti skrifvelse hos Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t» etc.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets utlåtande med den nu föreslagna ändringen.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan med den ändring däri, som under öfverläggningen föreslagits af herr Rune; och skulle detta beslut jämlikt 63 § riksdagsordningen genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 8.

Å föredragningslistan fanns slutligen uppfördt Andra Kam-

Ang. ändrade grunder för statstjänarnes aflöning m. m.

marens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 29, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillsättande af en kommitté för utredning af statstjänarnes löner enligt angifna grunder.

Till utskottet hade för förberedande behandling hänvisats en i Andra Kammaren af herr *C. G. Sædén* väckt motion, i hvilken föreslagits, att Riksdagen beslutade hos Kungl. Maj:t anhålla, att en kommitté måtte tillsättas för att närmare utreda statstjänarnes löneregringsfråga enligt de grundsatser, som i motionen uttalats, och sedan till Riksdagen inkomma med förslag i ämnet.

Utskottet hemställde, att Andra Kammaren i anledning af herr Sædéns motion för sin del måtte besluta att i skrifvelse hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i hvad mån vid reglering af statstjänarnes löneförmåner kunde ifrågakomma ändrade grundsatser i syfte att mera än hittills tillgodose det större lefnadsbehof, som de stats-tjänare, hvilka vore familjeförsörjare, hade i jämförelse med dem, som icke vore familjeförsörjare.

*Ang. sofplots-
ser för tredje
klassens pas-
sagerare å
statens järn-
vägar.*

(Forts.)

Ang. ändrade
grunder för
statstjänarnes
aflöning
m. m.
(Forts.)

Sedan utskottets hemställan upplästs, lämnades ordet på begäran till:

Herr Rune, som anförde: Herr talman! Äfven i denna kläm torde en liknande ändring böra ske. Det heter i klämmen: »Att Andra Kammaren i anledning af herr C. G. Sædens motion för sin del måtte besluta att i skrifvelse hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i hvad mån vid reglering af statstjänarnes löneförmåner må ifrågakomma ändrade grundsatser i syfte att mera än hittills tillgodose det större lefnadsbehof, som de statstjänare, hvilka äro familjeförsörjare, hafva i jämförelse med dem, som icke äro familjeförsörjare.»

Lydelsen skall naturligtvis vara den följande:

»Att Andra Kammaren i anledning af herr C. G. Sædens motion för sin del ville besluta, att Riksdagen i skrifvelse hos Kungl. Maj:t anhåller, det Kungl. Maj:t» etc.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets utlåtande med den däri föreslagna ändringen.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! För min del skall jag be att få yrka afslag å det nu föreliggande betänkandet. Det skall ej nekas, att ej några af de principer, som här uttalats såväl i motionen som af utskottet, äro i viss mån riktiga. Utskottet själf anmärker ock, att vid de lönerogleringar, som hittills och i all synnerhet i fjol företagits, hänsyn i viss mån tagits till dessa principer särskildt genom bestämmelserna om ålderstillägg, hvilka afse att komma statstjänare till godo, just då de erhålla större familjer och i sammanhang därmed större behof. Det har emellertid hittills varit så, att man tagit nämnda synpunkt i betraktande endast i den mån, som det låtit sig göra med hänsyn till Riksdagens förfoganderätt öfver de särskilda staterna.

Men om jag än i så måtto vill gifva ett visst erkännande åt det syfte, som ligger i motionen och i utskottets betänkande, synes det mig i alla fall, som om det vore synnerligen olämpligt att nu afåta en sådan skrifvelse, som utskottet föreslår. Som bekant arbetar sedan hösten 1902 en lönerogleringskommitté, som framkommit med förslag till lönerogleringar för en hel del ämbetsmyndigheter, såväl centrala som lokala. Utskottet räknar upp hvilka förslag, som af denna kommitté aflämnats. De afse: kammarkollegium, kammarrätten, statskontoret, landsstaten, skogsstaten och de allmänna skogsläroverken, landtbruksstyrelsen, landtmäteristyrelsen, domänstyrelsen, Sveriges geologiska undersökning, stuteriöfverstyrelsen och stuteristaten. Dessutom har genom Kungl. Maj:t verkställts utredning och framlagts för Riksdagen förslag till regleringar för andra stater, hvilka också

nämnas i utskottets utlåtande, såsom telegrafverket och järnvägsstyrelsen. Vi ha ju snart att förvänta förslag till löneroglering för poststaten. Äfven för andra ej nämnda stater hafva lönerogleringar ägt rum. Så för arméförvaltningen, för hvilken i fjol föreslogs och beslöts en löneroglering. Likaså för den stora folkskollärarekären, för hvilken framlades och beslöts löneroglering vid Riksdagen 1906. Beträffande de verk åter, som lönerogleringskommittén har behandlat, blef ju förra året fastställd stat för statskontoret och i år har det redan skett för landtbruksstyrelsen och domänstyrelsen samt skogsstaten med de allmänna skogsläroverken. Det bör väl ock ske för kammarkollegium och kammarrätten.

*Ang. ändrade
grunder för
statstjänarnes
aflöning
m. m.
(Forts.)*

Det är, synes det mig, under sådana förhållanden — när vi äro midt uppe i lönerogleringarna — synnerligen olämpligt att skrifva till Kungl. Maj:t och begära, att Kungl. Maj:t skall vid lönerogleringar tillämpa alldeles nya grunder. Detta kan ju icke vara lämpligt med afseende å de regleringar, som redan hafva skett. Hvad skulle det leda till? Jo, om Kungl. Maj:t öfver hufvud taget skulle fästa något afseende vid denna skrifvelse, skulle det ju föranleda till att man finge uppgöra nya förslag till dessa lönerogleringar, och hur skulle de komma att se ut? Ja, man kunde naturligtvis icke taga ifrån en tjänsteman hvad han redan har fått, utan då blefve det väl att göra ytterligare tillägg för familjens behof, och så vore vi återigen inne på förnyade lönerogleringar för de myndigheter, som vi just nyss slutat att reglera — en ständig cirkel alltså. Men icke heller synes det vara lämpligt att med afseende å de regleringar, som ännu icke hafva af Riksdagen beslutats, men om hvilka förslag framlägges antingen i år eller längre fram, fastställa några nya principer, skilda från dem, som förut varit tillämpade. En sådan olikhet myndigheterna emellan blefve synnerligen malplacerad.

Om ett sådant förslag öfver hufvud taget skulle hafva kunnat föranleda till något, borde det naturligtvis hafva framlagts redan då löneroglering först skedde för en viss kategori af tjänstemän, såsom när t. ex. statskontorets löneroglering i fjol framlades eller folkskollärarynes löner reglerades 1906 eller lärarnes vid de allmänna läroverken 1904. Att komma och vilja hafva något alldeles nytt nu, är, synes mig, orimligt och skulle föranleda till mycket egendomliga konsekvenser.

Dessutom erkänner ju utskottet själf, att saken, såsom utskottet uttrycker sig, möter svårigheter. Ja, jag vågar påstå, att den möter alldeles ofantligt stora svårigheter. Ätminstone för så vidt de af Riksdagen beslutade lönerogleringarna skola bibehållas, möter det mycket stora svårigheter att ordna saken, och dessutom är det efter mitt förmenande alldeles omöjligt att ordna den fullt rättvist.

Ang. ändrade
grunder för
statstjänarnes
aftöning
m. m.
(Forts.)

Men fränsetd dessa praktiska svårigheter vid själfva genomförandet af den ifrågavarande principen, synes det mig vara alldeles orätt att nu midt uppe i löneregleringarna komma och skrifva till Kungl. Maj:t så som här föreslås. Jag skall därför be att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Camitz* och *Olsson* i Älfdalsåsen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Då jag är medlem af utskottet i fråga, men på grund af annat uppdrag icke haft tillfälle att deltaga i ärendets slutliga behandling, anser jag det nödvändigt att här angifva den ståndpunkt, jag skulle hafva intagit i utskottet, därest jag fått deltaga i det slutliga afgörandet. Jag hade nämligen ämnat i utskottet yrka afslag å den föreliggande motionen.

Jag är öfvertygad om att den utredning, som här är verkställd af utskottet, ingalunda har klarlagt den princip, på hvilken man är inne, i sådan utsträckning, att man här skulle vara beredd på att för Kungl. Maj:t anvisa en så alldeles ny och för oss främmande väg för bestämmandet af tjänstemännens löner. Jag anser också, att, om någon åtskillnad skall göras, den här anvisade vägen icke bör rekommenderas, utan då förefaller det mig vara lämpligare, att man dels åstadkommer en skattelindring för de gifta tjänsteinnehafvarne och dels möjligen bereder dem en ökad inkomst i form af hyresbidrag. På detta sätt skulle man lindra deras utgifter och i någon mån öka deras inkomster i jämförelse med de ogiftas.

Men, såsom jag nyss sade, jag tror visst icke, att man kan vara beredd att nu omedelbart anvisa denna väg. Därtill kommer, såsom den föregående talaren anförde, också det skälet, att man nu kommer midt upp i en omfattande löneroglering och skulle hänvisa Kungl. Maj:t att därvid gå en för lönerogleringarna hittills alldeles främmande och ny väg.

Jag ber därför, herr talman, att få instämna i det yrkande, som framstälts af herr Widén.

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Ja, nog är det sant, att stora svårigheter möta för ordnande af en löneroglering i öfverenstämmelse med de synpunkter, som här föreslås. Detta säger utskottet i sitt betänkande, och det har ju framhållits af de talare, som förut ha yttrat sig i frågan. Särskildt har det ju nämnts, att det skulle vara olämpligt att slå in på en ny väg, när så stora lönerogleringar pågå. Gentemot detta vill jag påpeka, att lönerogleringar för statens tjänstemän nog alltid komma att existera, och därför får man, när man skall slå in på en ny princip icke låta afskräcka sig af ett sådant förhållande.

Vidare är det nog så, att utskottet icke har föreslagit en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran att vid löneregleringarna skola tillämpas alldes nya grunder, utan utskottet har föreslagit, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i hvad mån hänsyn skulle tagas till den princip, som här omnämnes. Det torde väl icke vara någon risk att anförtro åt Kungl. Maj:t att låta utreda, om och i hvad mån en sådan princip kan tillämpas. Det är ju möjligt, att det vid denna utredning visar sig, att så icke lämpligen kan ske antingen nu eller kanske jämväl i framtiden, men man kan ju lita på att Kungl. Maj:t, om så blir förhållandet, icke kommer att föreslå, att den nu ifrågavarande principen skall tillämpas på sedermera framlagda löneregleringsföreslag.

*Ang. ändrade
grunder för
statstjänarnes
aflöning
m. m.
(Forts.)*

Här har nämnts, att det syfte, motionären velat vinna, skulle kunna främjas därigenom, att man beviljade familjeförsörjare skattelindring. Men jag vill påpeka, att denna skattelindring då allt får vara högst betydlig, ty en familjeförsörjare med stor familj har utom de direkta skatterna till staten betydliga konsumtionsskatter, hvilka i hög grad ökas i förhållande till familjens storlek. Det torde därför nog vara skäl att både bevilja skattelindring för dem, som hafva ett stort antal barn, och äfven mera direkt understödja sådana löntagare, hvilka naturligtvis hafva större utgifter.

Det kan nämligen icke bestridas, att man nödgas i någon mån rätta sig efter behovet. Alla löneregleringar motiveras ungefär på det sätt, att de dyrare lefnadskostnaderna nödvändiggöra en förhöjning af lönerna. När man har slagit in på denna väg och en gång erkänt, att en statstjänare skall åtminstone i någon mån aflönas i förhållande till behovet, synes det mig — och utskottet har också varit af den åsikten — nödvändigt att tillerkänna någon betydelse åt motionärens idé.

Utskottet har icke ansett, att det är någon risk att skriva till Kungl. Maj:t på sätt utskottet föreslagit. Vi begära ju en kommitté för utredning och icke att Kungl. Maj:t skall direkt komma till Riksdagen med något förslag. Vi hemställa endast, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda denna sak, så att det icke må blifva såsom nu, att den princip, som motionären angifvit, tillämpas i vissa fall och i andra fall icke tillämpas. Utskottet har därför ansett, att utskottet borde tillstyrka motionen på sätt som skett.

Jag skall särskildt be att få påpeka, att, om herrarne studera den reglering af lärares och lärarinnors löner, som skett i Finland, herrarne väl ändock icke torde kunna säga, att detta system är så olämpligt eller oriktigt. Jag tror bestämdt, att man här i vårt land, om det vore fråga om att reglera lönerna för folkskolans lärare och lärarinnor, mycket väl skulle kunna göra det på samma sätt som i Finland och ingen skulle kunna säga,

Ang. ändrade att det vare sig uppstode oegentligheter eller mötte praktiska
 grunder för svårigheter.
 statstjänarnes Jag skall, herr talman, be att fortfarande få vidhålla mitt
 aflöning bifall.
 m. m.

(Forts.)

Herr Lindhagen: Då för någon tid sedan i kammaren förevar frågan om skatt på ungarlar och något annat liknande problem, tillät jag mig framhålla, att det ifrågavarande förslaget, som då också med fog afslogs, i alla fall hade ett visst sammanhang med den nu föreliggande frågan.

Jag kan icke neka till att det nu framlagda förslaget måste göra intryck af att vara byggt på mycket klara principer till skillnad från det nuvarande lönesystemet. Man finner ju redan, huru det åberopas, att lönen för en manlig tjänsteinnehafvare skall sättas så hög, att han skall kunna försörja sin familj. Med andra ord, här säger man å ena sidan, att själfva lönen skall räcka till att försörja flera än den, som utför arbetet, således äfven hans familj. Särskildt när från kvinnligt håll fordras att erhålla lika lön för lika arbete, åberopas också denna princip. Men å andra sidan, då det gäller männen sinsemellan, vill man icke höra talas om att de gifta och de ogifta icke skola hafva lika lön, ty då är det principen: lika lön för lika arbete, som skall göra sig gällande.

Det är ju alldeles klart, att en sådan dualism i uppfattningen måste bringa oreda i hela systemet, och man kan, såvidt jag förstår, icke komma till någon rimlighet annat än genom att slå in på den princip, som här är uttalad, såvidt den nämligen efter närmare undersökning visar sig vara praktiskt genomförbar.

Nu anmärkte herr Widén gentemot detta, att ett bifall till utskottets förslag vore synnerligen olämpligt, då man redan börjat reglera ämbetsverkens löner efter ett helt annat system. Ja, jag medger ju, att det kan vara litet förargligt. Men den omständigheten, att löneregleringskommittén, då den uppgjorde sina första förslag, icke inlät sig på denna fråga — och jag föreställer mig, att, hvilket man icke kan undra på, kommittén icke ens tänkte på denna sak, då den började sitt arbete — skall väl icke vara af den afgörande betydelse, att vi måste begrafva principen för en längre tid framåt, äfven om den verkliga skulle befinnas vara i och för sig riktig. Det tar nämligen lång tid, innan en sådan princip hinner utredas och den behöfver komma fram ju tidigare, ju bättre, ty hur vi än reglera lönerna, kommer det ändå, såsom redan har framhållits, att blifva oändliga löneregleringar. Afven de löneregleringar, som redan äro började efter andra metoder, skulle kunna i mångt och mycket påverkas af ifrågavarande uppslag, därest det befinnes vara acceptabelt.

Nyss sade herr Lindqvist — på samma gång som han äfven skattade åt den uppfattning, som uttalats af herr Widén — att han medgäfvde, att det till äfventyrs kunde ligga något riktigt i den ifrågavarande motionen, men han trodde, att man kunde vinna, om icke det hela, så dock något på indirekt väg genom att bevilja familjeförsörjare skattefrihet o. s. v. Detta visar ju i alla fall en viss aktning för saken. Men en riktig tanke måste från början tagas till utgångspunkt, ty det är icke värdt och lönar sig aldrig i längden och leder aldrig till ett riktigt resultat att söka tillämpa en riktig tanke genom att lägga till grund en oriktig och sedermera på omvägar söka få fram den riktiga. Då är det mycket bättre att från början besluta sig för att det hela skall grundläggas på det principiellt riktiga sättet. Jag tror icke, att man kommer någon vart i slutgiltigt afgörande riktning på den väg, som anvisats af herr Lindqvist.

Ang. ändrade grunder för statstjänarnes aflöning m. m.
(Forts.)

Den förevarande frågan kommer i alla fall med all makt upp i samma mån som de kvinnliga tjänstemännen föra fram sina fordringar. De blifva allt flera och flera, därom kan man vara lifligt öfvertygad, och de komma aldrig i lifvet att nöja sig med att åtnjuta olika lön för lika arbete, när principen lika lön för lika arbete tillämpas för männen. De komma, herrarna må vara huru orättvisa som helst mot dem, att ändå och, i alla händelser när de få rösträtt, genomdrifva, att de för samma arbete skola erhålla precis samma lön som männen. Men en helt annan sak blir det med motionärens förslag. En princip, mot hvilken de absolut icke kunna göra någon invändning och som från deras håll erkänts vara rättvis, är denna: börja gärna med lägre aflöning för ogifta, men låt sedermera behovet för familjerna, för individerna, göra sig gällande, och bestäm högre aflöning för den familjeförsörjare, som skall underhålla äfven en större familj.

Jag tror, att det icke alls vore något klokt drag af Riksdagen att, just därför att löneregleringskommittén icke har hittat på denna tanke, alldeles begrafva densamma. Hvad löneregleringskommittén har fastslagit kommer ändå med det beständes makt att på det allra mest verksamma sätt vara det hinder mot reformen, som det kan vara. Men detta bör dock icke förhindra, att denna princip, i den mån den kan göra sig gällande med afseende å de bestående förhållandena, sådana de tillskapats under tidernas lopp och äfven genom de sista löneregleringsförslagen, får komma fram och göra det pionieringsarbete, som den kan uträtta för åstadkommande af ett rättvist och för statsverket öfverkomligt resultat.

För öfrigt har utskottet använt ett mycket försiktigt uttryck i sin kläm. Utskottet har begagnat detta »huruvida», som ju är så mäktigt att förena dem, som luta åt en tankegång, men icke alla riktigt veta, om den kan tillämpas i praktiken, och ut-

Ang. ändrade skottet har ju icke begärt något annat än att Kungl. Maj:t må grunder för få tillfälle att tänka äfven på denna sak.

statstjänarnes aflöning m. m. Jag skall därför, herr talman, be att för min del få yrka bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Berg* i Stockholm, *Nyström*, *Johansson* i Öja, *Juhlin*, *Hörnsten*, *Nilson* i Örebro och *Enander*.

Herr Sædén: När för ett par år sedan det var fråga om att höja aflöningen för skollärarekåren, vet jag, att man inom lärarinnekretsar undrat, om icke de dåvarande lönerna kunde anses tillräckliga, åtminstone för lärarinnorna, och att man ansett dem böra räcka till äfven för de ogifta lärarne, om dessa blott förstode att hushålla. Däremot var man inom dessa kretsar alldeles enig om, att de gifta lärarne hade för små löner, och att den petition, som då framlämnades, var alldeles särskildt berättigad, hvad dem beträffade.

Emellertid har jag för min del ingenting emot den löneförhöjning, som då skedde; men jag har velat anföras såsom ett exempel på huru man inom den kår, som då fick löneförhöjning, delvis var af olika meningar angående dess behöflighet.

Nu är det lätt att förstå, att, när lönerna höjdes för de gifta lärarne, naturligtvis de ogifta lärarne och lärarinnorna skulle vara tacksamma för att äfven de fingo en löneförhöjning, som dock somliga icke ansågo vara för sig nödvändig.

Emellertid är man icke säker på att dessa gifta lärare i längden skola känna sig tillfredsställda med den då beviljade löneförhöjningen, utan om några år kan det ju inträffa, att de börja sätta i gång en petition för att få ännu högre löner, därför att tiderna då blifvit dyrare och att de därför anse sig behöfva en löneförhöjning. Naturligtvis skola lärarinnorna och de ogifta lärarne äfven då vara mycket tacksamma, om de då få vara med om en löneförhöjning igen, och måhända känner sig Riksdagen tilltalad af de bevekande skäl, som de gifta lärarne anföras, så att den tillmötesgår de framställda anspråken på höjd aflöning. Men icke sker detta då därför, att lärarinnorna och de ogifta lärarne behöfva löneförhöjning, utan det sker väl därför, att blott de gifta lärarne äro i behof af en sådan.

Nu har man velat säga, att tidpunkten icke skulle vara lämplig för att taga hänsyn till det här framlagda förslaget, därför att en löne regleringskommitté redan har börjat sina arbeten och delvis fått sina förslag antagna. Jag tror tvärtom, att tidpunkten är synnerligen lämplig, då Riksdagen under föregående år beviljat kvinnor utsträckt tillträde till statstjänster och därmed förenade löneförmåner. Då kan det synas underligt — det måste väl ändå medgifvas —, att löner, som äro afpassade efter

familjeförsörjares behof, skola utan åtskillnad gifvas äfven till dem, som icke hafva någon familj att underhålla.

Man har gentemot detta velat säga, att äfven kvinnor kunna hafva anhöriga, som de äro pliktiga att försörja. Ja, det kan hända, att sådant förekommer, men det är ändå icke regel, och att för undantagens skull säga, att kvinnor böra hafva lika lön som familjeförsörjande män, synes mig icke vara tillräckligt motiveradt. I regel får man däremot antaga, att familjeförsörjare hafva icke blott hustru och tjänare att underhålla, utan äfven en skara barn, som alla behöfva sin del af lönen.

Det synes mig vara något oegentligt, att staten, när den beviljar löner, icke tager mera hänsyn till familjeförsörjarnas ställning och behof. Staten fastställer sådana löner, att många familjeförsörjare hafva ganska stora bekymmer att taga sig fram med de ständigt ökade lefnadskostnaderna, och lägger därjämte genom den indirekta beskattningen på dessa familjeförsörjare en tunga, af hvilken de ogifta tjänstemännen hafva föga känning. Det synes mig, som om staten på detta sätt rent af tynger och trycker familjeförsörjarne mer än nödigt är, då den tvärtom borde lämna lindring och understöd, allrahelst som den ju har fördel af, att familjerna ökas och på sådant sätt lämna medborgare till gagn för dess framtid.

Jag må säga, att det, såvidt jag kan finna, icke alls ser ut att möta några svårigheter att taga hänsyn till det nu ifrågavarande förslaget, ty, låt vara att löneregleringskommittén nu framlagt förslag till aflöningar, så kunna dessa aflöningar få uppbäras af de nuvarande tjänsteinnehafvarne, så länge de lefva. Men då dessa löner äro afpassade efter familjeförsörjarnes behof, synes det mig, som om de kunde uppföras på extra stat och de nytillträdande tjänstemännen erhålla sin aflöning efter en lönereglering, som vore inrättad i enlighet med det nu framlagda förslaget i motionen.

Emellertid synes det mig, som om denna princip alls icke vore ny. Tvärtom har utskottet i sitt betänkande anført, att redan 1856 vid föredragning inför Konungen den 11 oktober chefen för finansdepartementet hade anført, att man framför allt borde »fästa sig vid statsfunktionärernas behof af anständig bärgning. I första lönegraden skulle nämligen uppföras tjänstemän, som vore ogifta; i den andra sådana, som gift sig. I den tredje lönegraden föreslogos högre lönebelopp med hänsyn till en tillväxande familj och barnens uppfostran».

Om dessa grundsatser blifvit följda i sina konsekvenser, skulle det förslag, jag nu framlagt, alls icke hafva behöfts, ty då skulle de många tjänstemän, som ännu icke ingått äktenskap och därför icke behöft höjda löner, icke heller erhållit lön i andra lönegraden, utan fått nöja sig med den första. Sammalunda med den tredje lönegraden, i hvilken man skulle taga hän-

*Ang. ändrade
grunder för
statstjänarnes
aflöning
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändrade
grunder för
statstjänarnes
aflöning
m. m.
(Forts.)

syn till barnens uppfostran o. s. v. Ja, dessa, som voro ogifta, skulle då icke hafva kommit till denna tredje lönegrad, därför att de ännu icke hade några barn, som behöfde uppfostran.

Det synes mig därför, som om principen blifvit uttalad redan år 1856, ehuru de följande löneregleringarna icke dragit ut konsekvenserna af densamma.

Likaledes kunde man, när det gällde att aflöna telegraf- och järnvägstjänstemännen enligt det s. k. Tenowska systemet, hafva följt dess principer, att »tjänstemännens aflöning skulle beräknas med hänsyn till icke allenast deras egna personliga lefnadsbehof utan äfven deras behof såsom familjefäder och uppfostrare af det kommande släktet». Emellertid, man följde icke heller då den anvisning, som det Tenowska systemet lämnade, utan de tjänstemän, som icke voro familjeförsörjare, erhöillo likväl lön som om de varit familjefäder.

Därför vill jag säga, att det, som förekommer i min motion, icke är nytt. Jag har blott dragit ut konsekvenserna af hvad chefen för finansdepartementet yttrat redan i oktober 1856 och af de principer, som gjorts gällande i det Tenowska systemet. Konsekvensen däraf är väl, att man bör göra åtskillnad mellan de gifta och de ogifta.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Jansson i Krakerud: Det synes mig, som om man genom att följa utskottets hemställan skulle komma in på ett område, där det för statsmakterna uppstode stora svårigheter för att åstadkomma anordningar, som här bli af behofvet påkallade, synnerligast med fästadt afseende på att kunna afväga dessa förhållanden så, att de blefve fullständigt rättvisa. Det förhåller sig ju så, som vi alla veta, att i många fall, om en person ingår äktenskap och får en duktig hustru, han reder sig mycket bättre än när han var ogift, och att hans lefnadsomkostnader bli betydligt billigare, och sålunda kan man från den synpunkten icke fästa afseende vid motionen och utskottets betänkande. Skulle man slå in på den väg, man här ifrågasatt, finge man taga reda på om dessa unga män, som ingått äktenskap, fått en dålig eller en god hustru, och så finge man taga reda på, huru många barn familjerna hade o. s. v., och det skulle bli löneförändring allteftersom barnantalet tillväxte. Det vore ju många svårigheter, som man på det sättet komme till. Lönerna böra väl vara så afpassade, att de räcka till för statens tjänare, vare sig de äro gifta eller ogifta. Jag har försökt sätta mig in i dessa förhållanden icke allenast med afseende på statens tjänstemän utan äfven med afseende på dem, som äro anställda i enskild tjänst, och jag har funnit, att exempelvis de tjänstemän, som ha anställning vid bergslagsbanan, i hvars närhet jag är bosatt, icke äro aflönade med fästadt afseende vid om de äro gifta eller ogifta,

men så fort dessa tjänstemän bli så gamla, att de kunna ingå äktenskap, göra de det och reda sig sedan bättre än förut.

Utskottet har i sitt betänkande redogjort för huru det i förevarande afseende är ställt i andra europeiska stater, och det säger härom följande:

»För frågans närmare skärskådande har utskottet införskaffat upplysningar om huruvida ifrågavarande spörsmål i någon mån beaktats i andra europeiska stater, och lämnas härmed en redogörelse för de upplysningar, som därvid vunnits.

I *Danmark, England* och *Nederländerna* tillämpas icke af motionären ifrågasatt lönesystem och hafva sträfvanden i dylik riktning ej förekommit.

I *Norge* har något förslag i sådan riktning ej förevarit och tillämpas följaktligen detta lönesystem ej i vidare mån, än att underordnade tjänstemän vid de norska statsbanorna i vissa fall komma i åtnjutande af högre hyresbidrag i händelse att de äro gifta.

I *Österrike-Ungarn* har visserligen vid därstädes under år 1907 genomförd lönereglering i tidningspressen framförts aflöningsförslag i nyss angifven riktning, men utan att vinna understöd af vare sig regering, representation eller tjänstemannakår».

Jag kan icke finna, att hvad utskottet här anfört talar för bifall till motionen eller utskottets förslag. Nu är det ju så, att vi lefva i kommittéernas tidevarf, och man vill gärna ha sådana tillsatta för att få frågorna utredda. Detta gör, att ungefär halfva Riksdagen sitter i kommittéer, men trots detta, och hur stort intresset i detta afseende än må vara, ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Kjellén: Jag ber att få sekundera utskottet och dess försvarare med några få ord i direkt anslutning till de allmänna principer, som jag nyligen tillät mig här utveckla, då vi behandlade en emigrationsfråga. Jag vill alltså ställa äfven denna fråga under befolkningsstatistisk, demografisk synvinkel.

Vårt största bekymmer är den låga nativiteten, en följd af abnormt fåtaliga och sena äktenskap. Hvad hjälpa de bästa lagar, om folket själf ej har kraft att normalt förnya sig! Det är inom politiken en erkänd sats, att *stigande* folkmängd icke behöfver beteckna stigande folkkraft, men stillastående folkmängd — för att icke tala om aftagande — är ett osvikligt tecken på *förfall*. Svenska folket har lyckligtvis icke kommit så långt i detta fall som t. ex. det franska, men tendensen nedåt är tydlig och kräfver allvarlig uppmärksamhet.

Det värsta är emellertid, att man uträttar så litet med lagstiftning här. I det gamla Rom kunde den ärevördige Metellus Macedonicus som censor inskräpa *äktenskapsplikten* som ett offer, som en god patriot hade att bringa på fosterlandets altare

Ang. ändrade
grunder för
statstjänarnes
aflöning
m. m.
(Forts.)

Ang. ändrade vid sidan af skatteplikt och värnplikt — han kunde tala med auktoritet i saken, ty han lefde som han lärde, han var nämligen själv fader till en hel massa barn — men den moderna staten känner sina gränser gentemot den individuella frihetssferen. Den kan icke befalla på lifvets intimaste områden. Det visar sig här synnerligen klart, hvad all närmare uppmärksamhet på samfundslifvet bestyrker, att det till sist är *seden*, och icke lagen, som mäktigast uppbär samhällena och folken.

(Forts.)

Kan man icke göra *allt*, kan man icke ens göra *mycket*, så kan man dock göra *något*. Gifvetvis måste det göras med förstånd och försiktighet. Vi kunna t. ex. icke sätta *skottpengar* på ungarlar; ty vi måste alltid minnas, att ungarlen dock är det nödvändiga, fast ofullgångna frö, ur hvilket allena den äkta mannens högre tillvarelseform kan framgå. Vi böra kanske icke heller använda den aggressiva formen af direkt *beskattning*, såsom Riksdagen nyligen bekräftat genom att afslå ett ditåt syftande förslag. Snarare kunde man i det sammanhanget tänka på *lättnader i den progressiva* beskattningen för familjeförsörjare. Det vore att beträda den ena vägen, underlätta äktenskap och bosättning genom att *minska utgifterna*. Den andra vägen till samma mål är naturligtvis att *öka inkomsterna*, och det är den, som man slagit in på i nu föreliggande förslag.

Jag inser mer än väl de nyss påpekade svårigheterna att inskjuta detta nya moment i den stora process af lönerogringar, som just är i gång. Det torde också vara öfverflödigt att säga, att vi icke kunna hoppas på att återställa normala förhållanden på vår äktenskapsmarknad med denna reform allena, därtill fordras mycket mera, ekonomisk uppryckning i allmänhet, rikare arbetstillfällen, plats åt de unga m. m., och icke minst en större moderation i anspråken på lifvet, där nu kvinnorna rent af synas gå före med pretentioner, som i sin mån bidraga att afhålla den unge mannen från äktenskap. Men som ett symptom till att nationen börjat vakna äfven på detta område, måste man med tillfredsställelse hälsa det försiktigt affattade förslag, som utskottet framlagt; och då det icke kan synas uteslutet, att en undersökning af saken kunde anvisa något praktiskt sätt att börja reformen, t. ex. på hyresbidragens område, känner jag mig oförhindrad att yrka bifall till denna utskottets hemställan.

Herr Rydén: Herr talman! Det synes mig, som om motionen och utskottets betänkande lida af en viss oklarhet, och den debatt, som förts, har icke klarat begreppen. Redan detta är skäl nog för kammaren att afslå utskottets förevarande framställning.

Men jag har begärt ordet för att vid detta tillfälle, då frågan första gången är före i kammaren, göra några rent principiella invändningar mot den tanke, som i motionen framförts. Öfriga ta-

lare ha ju, då de yrkat afslag å motionen, stannat vid formella skäl. Jag vill emellertid hålla mig till *konsekvenserna* af ett genomförande i verkligheten af denna princip. Den ärade föregående talaren yttrade någonting om nativiteten ibland vårt folk och satte denna i sammanhang med föreliggande fråga. För mig står det klart, att om den har sammanhang med denna fråga i någon mån, så är det på annat sätt än enligt herr Kjelléns uppfattning.

Ang. ändrade grunder för stats tjänarnes aflöning m. m.
(Forts.)

Hvad blir följderna, mina herrar, om man börjar reglera lönerna efter den princip, som tecknar sig i denna motion? Följden blir, att begynnelselönen för statens löntagare kommer att regleras med belopp, till hvilka man tror sig kunna nedpressa existensvillkoren för en ensam själf försörjande kvinna. Detta åter betyder, att för hvarje ung man, som träder ut i lifvet, minskas möjligheten att betala de skulder, han kan ha, att samla nödigt kapital till bosättning, o. s. v. och detta är enligt min uppfattning ett bestämdt *hinder* för tidiga äktenskap i stället för, såsom herr Kjellén trodde, ett medel att åstadkomma tidigare äktenskap och ökad äktenskapsfrekvens. Men låtom oss utföra denna princip till tillämpning på ett annat fält än stats tjänarnas, och vi kunna göra det på den grund, att alla statens löner regleras ju mer eller mindre direkt återverka på de enskilda arbetsfältens område. Låt oss sålunda tillämpa denna princip ute på det enskilda arbetsfältet för att få se konsekvenserna. Låt oss antaga, att det skall betalas olika lön för en industriarbetare, som är ogift, och för en, som är gift. Familjeförsörjaren skall erhålla högre lön än den ogifta arbetaren. Hvad blir följderna? Den kan icke blifva mer än en: då arbetsgifvaren får precis samma arbete utfördt af två personer, af hvilka den ene kostar mera än den andre, kommer den ogifte att uttränga den gifte arbetaren från arbetsmarknaden. Detta skulle bli följderna af en tillämpning af den här här framlagda principen.

Jag ber därför att få göra en bestämd invändning mot själfva principen. För mig står det klart, att densamma för till sådana konsekvenser, att den kommer att för familjeförsörjaren försvåra kampen ute på arbetsmarknaden. Då vore det bra mycket mera reson i att söka få fram kvinnornas aflöning till att betalas efter samma grunder som männens. Jag för min del har alltid varit anhängare af att kvinnorna, när de utföra samma arbete som männen, också böra ha samma lön, och jag tror, att där Riksdagen frånträdt denna princip, den gjort stor otjänst och orättvisa både för kvinnorna och männen. Vi ha redan sett ett prof på hvart det ledde, när man bestämde olika löner för lärare och lärarinnor vid folkskolan. Jag åsyftar herr Risbergs motion vid denna riksdag, däri han föreslog, att man skulle anordna det så, att lärarepersonalen till mycket större procent skulle bestå af kvinnor, än hvad nu är fallet. Detta är bara första konsekven-

Ang. ändrade sen af 1906 års löneroglering, då man införde olika lön för
 grunder för manliga och för kvinnliga arbetare å folkskolans arbetsfält.
 statstjänarnes Jag har som sagdt med detta velat inlägga en gensaga mot
 aflöning själftva den princip, man här vill gifva sken af rätt och lämplig-
 m. m. het, och ber att få yrka afslag å utskottets hemställan.
 (Forts.)

Herrar *Branting* och *Lindberg* instämde häruti.

Herr Lindhagen: Den föregående talaren gjorde gällande, att såväl utskottets betänkande som äfven den debatt, som här förts, utmärkte sig för mycken oklarhet. Det hvilat ju beträffande alla nya principer i början en viss oklarhet öfver huru de konsekvenser, de kunna medföra, komma att gestalta sig. Men jag kan icke finna, att den siste talarens anförande bragt någon större klarhet i denna situation, snarare tvärtom. Det händer ofta så, när det gäller nya synpunkter, som man icke varit med om, att man resonerar som den föregående talaren gjorde: principen kan nog ha sitt värde — säger man — men huru blir det med konsekvenserna? Och därvid fäster man sig endast vid frågan, huru dessa konsekvenser komma att te sig under de nuvarande förhållandena, innan ännu den nya principen brutit sig igenom och blifvit vägledande. Detta var ett utmärkande drag för den närmast föregående talarens resonemang om förevarande ämne. Han tog ett exempel, hämtadt från nu rådande förhållanden, och frågade, huru det skulle gå, om man som normerande grund vid bestämmande af lönerna för såväl manliga som kvinnliga tjänstehafvare lade hvad en ensam själf-försörjande kvinna kunde anses behöfva för sitt lifsuppehälle. Ja — svarade han — följderna skulle bli, att den unge mannen icke skulle kunna betala sina skulder. Ja, men efter den nya princip, som här är ifrågasatt, bygger man ej på en dylik tidsbild utan förutsätter, att antingen den unge mannen och den unga kvinnan ingendera ha några skulder eller också att båda ha sådana, så att äfven i det afseendet skulle de blifva likställda. Man gör ingen könsskillnad mellan individerna. Talaren såg emellertid förhållandena alldeles precis sådana, som de äro för närvarande, och tänkte sig icke, huru det skulle komma att taga sig ut, om en annan grundsats skulle på detta område införas än den, som nu är rådande. Talaren berörde äfven förslaget konsekvenser för det industriella gebitet. Enligt talarens förmenande skulle motionärens förslag leda därtill, att arbetsgifvare naturligtvis hellre toge ogifta arbetare i sin tjänst, ty dem fick han billigare. Men äfven här skattade talaren för mycket åt nutidens åskådningssätt. Det förefaller mig, som om följderna af förslaget genomförande äfven i industrien skulle blifva den, att den ogifte arbetaren, när han gifter sig, skulle enligt statens då gällande lagar ha rätt att med bibehållande af sin tjänst få

den högre lön, som den gifte skall ha. Herr Rydén har nog själf varit med om att påkalla både lagstiftningen och arbetareorganisationen för att redan i det närvarande komma till rätta med dylika ensidiga arbetsgifvareintressen. Jag tror icke, att arbetsgifvarne skulle komma så långt med afskedande af arbetare, därför att de gifta sig.

Ang. ändrade grunder för statstjänarnes aflöning m. m.
(Forts.)

För öfrigt är det ganska egendomligt, att man i detta fall mot förslaget åberopar exempel från utlandet, från länder som ännu icke det ringaste tänkt på saken. Herr Jansson i Krakerud uppläste ur utskottets betänkande med synbart nöje hvad som där stod om dylika länder. Men när han kom till Finland, då afbröt han sin läsning. Jag förstår icke, att det kan ligga någon konsekvens i ett sådant uppträdande. Man kan vara förvissad om, att när, såsom utskottet åberopat, Finland nyligen antagit en dylik anordning för ett visst fall, det nog tänkt sig före. Det är här, som sagdt, en ny tanke, som vill bryta sig igenom och som är förtjänt att noga öfvervägas.

Herr Rydén: Herr talman! Blott ett par ord!

Jag vill blott fråga herr Lindhagen, om han tror, att nybörjarens på tjänstemannabanan löneförmåner komma att blifva bättre eller sämre i förhållande till de nuvarande, om denna princip godkännes. Enligt min uppfattning komma lönerna att absolut tryckas ned. Och därigenom blir möjligheten för de unga tjänstemännen att göra sig skuldfria, gifva sig och sätta bo betydligt försvårad.

Herr Jansson i Krakerud: Herr Lindhagen klandrade mig, därför att jag icke påpekat, huru förhållandena gestaltade sig i Finland. Jag underlät detta, emedan jag icke kan vara med om att lägga de finska förhållandena såsom grund för våra förhållanden. Det synes mig, som om vi icke hade några exempel att därifrån hämta, hvilka kunna anses efterföljansvärda.

Jag glömde, då jag hade ordet nyss, att nämna något om de svårigheter, som man skulle råka in i, därest man skulle gå med på detta förslag i hvad det afser gifta personers löneförmåner med hänsyn till antalet barn o. d. Då skulle man naturligtvis få taga hänsyn till huru stor familjen vore och bestämma lönen därefter. Antag nu, att ett år därefter inträffade en epidemi, så att åtskilliga barn doge; då skulle man sätta ned lönen, därför att familjen blifvit mindre. Icke går det an för staten att gå till väga på detta sätt, utan man måste hålla sig inom sådana gränser, att det är möjligt att genomföra en reform, som kan bereda vederbörande så stor rättvisa som möjligt. Men inte tror jag, att det går på den väg, som här är föreslagen.

Ang. ändrade
grunder för
statstjänarnes
aflöning
m. m.
(Forts.)

Herr Rune: Vi ha nyss hört, att herr Jansson i Krakerud icke ansåg, att man borde lägga förhållandena i Finland såsom en måttstock för oss. Jag kan icke underlåta att anmärka, att jag tycker att det var egendomligt, att han då ville taga Danmark, England, Nederländerna, Norge och Österrike-Ungern till ledning för våra förhållanden och däraf, att dessa länder icke hade infört ett sådant lönesystem, draga den slutsatsen, att vi icke heller borde göra det.

Jag vill ännu en gång påpeka det egendomliga däri, att herr Jansson i Krakerud, då han ägnade en sådan uppmärksamhet åt utskottets betänkande, att han läste upp långa stycken ur det, utslöt icke blott — såsom herr Lindhagen sade — Finland, utan Frankrike och alla de länder, som i någon mån tillämpat detta system, och det är icke allenast Finland utan äfven Frankrike, Belgien, Sachsen och Bayern. Men så fort han kom till de länder, där systemet börjat tillämpas, fann han det icke öfverensstämmande med sin bevisföring att tala om detta.

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gaf härefter propositioner först på bifall till det af herr Rune under öfverläggningen framställda yrkandet och vidare på afslag å utskottets hemställan och den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den sistnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren afslår tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande, n:o 29, och den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det af herr Rune under öfverläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 91 ja mot 37 nej; och hade kammaren alltså afslagit utskottets hemställan och den i ämnet väckta motionen.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden:

n:o 9, i anledning af väckta motioner rörande vissa ändringar i gällande bestämmelser angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

n:o 10, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten; samt

n:o 11, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 35 och 80 §§ i gällande väglag samt en med föranledande af propositionen väckt motion.

§ 11.

Herr *P. O. Lundell* afgaf en motion, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skogsaccis.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 296, bordlades på begäran.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>E. R. V. Hedenstierna</i>	under 12 dagar f. o. m. d. 11 april,
» <i>J. Bromée</i> i Billsta	» 3 » » » 11 »
» <i>J. Ström</i>	» 12 » » » 11 »
» <i>E. Sundin</i>	» 12 » » » 11 »
» <i>A. F. Vennersten</i>	» 4 » » » 14 »
» <i>J. Ericsson</i> i Vallsta	» 12 » » » 11 »
» <i>C. J. Sehlin</i>	» 12 » » » 11 »
» <i>C. R. Johansson</i> i Jönköping	» 12 » » » 11 »
» <i>E. Beckman</i> i Djursholm	» 9 » » » 13 »
» <i>K. M. Lindh</i> i Gäfle	» 12 » » » 11 »
» <i>O. Olsson</i> i See	» 12 » » » 11 »

Kammarens ledamöter åtskildes härupå kl. 2,7 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.